

Explaining the Attitude and Practical Commitment of Education Staff Towards Prayer: The Main Component of Islamic Lifestyle (Case Study: Hormozgan Province)

ARTICLE INFO

Article Type

Analytical Review

Authors

Abbas Shekari ¹,
Mostafa Abbasi Moghadam ^{2*},
Ehsan Zarei ³

How to cite this article

Abbas Shekari, Mostafa Abbasi Moghadam, Ehsan Zarei, Explaining the Attitude and Practical Commitment of Education Staff Towards Prayer: The Main Component of Islamic Lifestyle (Case Study: Hormozgan Province), *Journal of Islamic Life Style Centered on Health*. 2019;3(1):123-131.

1. Assistant Professor, Faculty of Literature, Department of Psychology, University of Kashan, Kashan, Iran.

2. Assistant Professor, Faculty of Literature, Department of Quran and Hadith, University of Kashan, Kashan, Iran (Corresponding Author).

3. Master, Faculty of Literature, Department of Psychology, University of Kashan, Kashan, Iran.

* Correspondence:

Address:

Phone:

Email: abasi1234@gmail.com

Article History

Received: 2019/01/01

Accepted: 2019/02/16

ePublished: 2019/03/17

ABSTRACT

As regarding, prayer is One of the greatest Islamic obligation and the supreme duty of Islam, the goal of present research is Analysis of attitude and Adherence of Education staff of Hormozgan state into the prayer. This research is applied and the method of that is Descriptive – survey. Population of this research included 1500 staff (man & woman, Official, Agreements and Contractual) of Hormozgan state that based on the formula and 142 staff selected as sample by Random – Cluster. The tools of Collection data are Standard questionnaire of Attitude and Adherence to the prayer that Validity of this Derived 0.88 by the method of Cronbach's alpha coefficient. The results of research shows that Average of Attitude and Adherence of staff in each of the Components of the effectiveness Prayer in Individual and social life , And act according to the desirable, Commitment and serious dedication to do prayer and Care, and the presence of heart in prayer is Higher than average that shows Attitude and good Adherence of staff of education than the prayer. Also Other results of the study show No difference in attitude and Adherence to prayer by age , sex , Education, Years of Experience and level of fee. Significant difference of attitude and Adherence of staff According to Marriage is another Results of research.

Keywords: Prayer, Attitude, Adherence, Staff

تبیین نگرش و التزام عملی کارکنان ستادی آموزش و پرورش نسبت به نماز: مولفه اصلی سبک زندگی اسلامی (مطالعه موردی: استان هرمزگان)

عباس شکاری^۱

استادیار، دانشکده ادبیات گروه روانشناسی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.

مصطفی عباسی مقدم^{۲*}

استادیار، دانشکده ادبیات گروه قرآن و حدیث، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران (نویسنده مسئول).

احسان زارعی^۳

کارشناس ارشد، دانشکده ادبیات گروه روانشناسی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران.

چکیده

با توجه به اینکه نماز یکی از بزرگترین فرائض اسلامی و عالی ترین تکلیف مکتب اسلام است، هدف پژوهش حاضر تحلیل نگرش و التزام عملی کارکنان ستادی آموزش و پرورش استان هرمزگان نسبت به نماز به عنوان اصلی ترین مولفه سبک زندگی اسلامی می باشد. این پژوهش کاربردی و روش آن از نوع توصیفی-پیمایشی است. جامعه آماری شامل کلیه کارکنان ستادی (زن و مرد، رسمی، پیمانی و قراردادی) استان هرمزگان به تعداد ۱۵۰۰ نفر می باشد که بر اساس فرمول و به صورت تصادفی خوشه ای، ۱۴۲ نفر به عنوان نمونه انتخاب شدند. ابزار گرد آوری داده ها پرسش نامه استاندارد نگرش و التزام عملی به نماز است که اعتبار آن با روش ضریب آلفای کرونباخ ۰/۸۸ به دست آمد. نتایج پژوهش نشان می دهد که میانگین نگرش و التزام عملی کارکنان در هریک از مولفه های اثربخشی نماز در زندگی فردی و اجتماعی، توجه و عمل به مستحبات، التزام و اهتمام جدی برای انجام نماز و مراقبت و حضور قلب در نماز از حد متوسط بالاتر است که نشان دهنده نگرش و التزام عملی خوب کارمندان آموزش و پرورش نسبت به نماز به عنوان اصلی ترین مولفه سبک زندگی اسلامی می باشد. همچنین نتایج دیگر پژوهش حاکی از عدم تفاوت نگرش و التزام عملی به نماز از عاصر اساسی در سبک زندگی اسلامی بر حسب سن، جنسیت، تحصیلات، سابقه خدمت و میزان حقوق می باشد. تفاوت معنادار نگرش و التزام عملی کارکنان در خصوص مولفه های مولفه سبک زندگی اسلامی بر حسب تاهل از دیگر نتایج پژوهش است. نتیجه دیگر این که کارکنان ستادی شایسته است نسبت به نماز به عنوان اصلی ترین مولفه سبک زندگی اسلامی داشته باشند تا به عنوان فرهنگ عمومی پذیرفته شود.

واژگان کلیدی: نماز، التزام عملی، کارکنان، سبک زندگی اسلامی

تاریخ دریافت: ۱۳۹۷/۱۰/۱۱

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۷/۱۱/۲۷

* نویسنده مسئول: abasi1234@gmail.com

مقدمه

پیشرفت سریع علم و مواجه شدن پژوهشگران با زمینه های تخصصی متنوع و فراوان، ظهور گرایش های تخصصی را در پی داشته است. فقدان دیدگاه مشترک بین پژوهشگران، به علت تخصص گرایی و عدم وجود ارتباط منطقی بین این زمینه ها، در بعضی از حوزه های علم، به یک معضل تبدیل شده و پژوهش های علمی را با چالش های زیادی روبرو ساخته است. به نظر می رسد به دلیل ارتباط و وابستگی علوم انسانی، پژوهش گران این حوزه با چالش های تحقیقاتی بیشتری برخورد خواهند کرد که این مسئله ضرورت نگاه بین رشته ای را بازگو می کند. راهکارهایی مانند وام گیری رشته ها از رشته دیگر یا انجام فعالیت های تجربی و آزمایشگاهی، تجزیه و تحلیل داده ها برای نتیجه گیری در علوم انسانی، از جمله مواردی است که می تواند در رفع چالش های تحقیقاتی مفید واقع شود (۱). در ایران نیز موضوع کاربردی کردن علوم انسانی و آشتی دادن این حوزه از علم برای پاسخگویی به نیاز های ملموس جامعه در رشته های علوم انسانی، یکی از ضرورت های تدوین و راه اندازی مطالعات و پژوهش های بین رشته ای محسوب می شود.

گرچه شاید در نگاه اول باور نکردنی به نظر آید اما با نگاهی دقیق تر درخواهیم یافت که مطالعه "نماز و نماز خواندن" به عنوان اصلی ترین مولفه سبک زندگی اسلامی، می تواند به عنوان یکی از موضوعات مهم مطالعات بین رشته ای به شمار رود و علمی مانند روانشناسی، جامعه شناسی، انسان شناسی و الهیات، هریک از منظر خود، آن را مورد بررسی و پژوهش قرار دهند.

۲. اصولاً فلسفه آفرینش انسان ها عبودیت پروردگار است. خداوند در قرآن می فرماید: "و ما خلقت الجن و الانس الا ليعبدون" (ذاریات، ۵۶). عبادت برخوردار از نیت و اندیشه خالصانه و موحّدانه و حرکت هدفمند و مستمر در راه خدا و به سوی خدا می باشد (۲). عبادت و ایمان دینی و اقدام به رفتار ها و آداب اصیل آن بدون تردید برای مسلمانان نوعی پایداری و بهزیستی روانشناختی و اجتماعی به حساب می آید. مسلمانان می توانند با پیروی از اصول اسلام به یک زندگی متعادل و سالم دست یابند و از آن بهره مند شوند. در دین اسلام نماز سمبل عبادات و نافذترین راه کسب تقوا می باشد. نماز، هادی اعمال دیگر انسان است و این توان را دارد که همه اعمال را در راستای خود اصلاح نماید. امام کاظم (ع) می فرماید: "بهترین چیزی که بنده پس از شناخت خدا به وسیله آن به درگاه الهی تقرب پیدا می کند، نماز است" (۳). نکته دیگر سبک زندگی اسلامی است که نماز مولفه اصلی آن می باشد. سبک زندگی عبارت است از کلیه مناسبات فردی و اجتماعی افراد در جامعه که در قالب نظام آموزشی، درآمد، خورد و خوراک، پوشش، تفریح، ورزش، نظام خانوادگی و غیره ظهور پیدا می کند. سبک زندگی را برخی معادل تمدن که ظاهر ترین و سطحی ترین لایه یک جامعه است می دانند. سبک زندگی ظاهر جهان متجدد است. سبک زندگی غربی در بستر فرهنگ و تفکر غربی شکل گرفته است. و مولفه های فرهنگ و تفکر غربی بر آن حاکم است. گذر از فرهنگ و تفکر غربی در درجه ی اول مشروط به خود آگاهی و سپس تغییر سبک زندگی غربی به اسلامی است. برای این کار ابتدا باید مولفه های سبک زندگی غربی را (مانند مصرف زدگی، غفلت، خود پرستی، لذت گرایی، و...) را شناخت و سپس مولفه های سبک زندگی اسلامی را (مانند نماز، روزه، قناعت، ذکر و تذکر و...) را شناخت. بدون شک الان سبک غالب زندگی ما

نگرش ها بر فرایندهای شناختی و ادراکی فرد اثر گذاشته و در عملکرد های روانی دخالت می کنند (۹)*. از طرفی دیگر بر اساس برخی مطالعات انجام گرفته از دهه ۱۹۵۰ به بعد نگرش ها می توانند خیلی با ثبات، اثرگذار بر رفتار و در مقابل تغییر مقاوم باشند (۱۰). به نظر کتل^۳ نگرش از چهار جزء موقعیت تحریک کننده، شدت علاقه، جریان پاسخ و موضوع نگرش تشکیل شده است. بوهرنر و ونکه^۴ (۱۱) نگرش را ارزشیابی کلی یک موضوع فکری تعریف می کنند. مطالعه نگرش ها در حوزه روانشناسی اجتماعی قرار دارد. هوگ و تری^۵ (۱۲) معتقدند که نگرش ها ساختارهای شناختی غیر قابل مشاهده ای هستند که به صورت اجتماعی یاد گرفته می شوند، تغییر می کنند و ابراز می شوند. پاشا شریفی^{۱۳} معتقد است که نگرش نسبت به هر شیء، اندیشه، شخص، گروه و یا موقعیت به عنوان جهت گیری پایدار با عناصر شناختی، عاطفی و رفتاری تلقی می شود. بخش شناختی نگرش شامل همه افکار، حقایق، دانش ها و باورهایی است که شخص در مورد موضوع نگرش دارد. بخش عاطفی (ارزشی) شامل تمامی عواطف و بویژه ارزش گذاری مثبت و منفی او نسبت به موضوع نگرش است. بخش رفتاری نگرش شامل آمادگی فرد برای پاسخ دادن و گرایش او به انجام عمل در مورد موضوع نگرش است. بنابراین نگرش از یک طرف با آموخته ها و تجارب قبلی ما و از سوی دیگر با برداشت ذهنی زمان حال ما در مورد موضوع نگرش در ارتباط است و در هر صورت واکنش مثبت یا منفی ما را نسبت به اشیاء، موقعیت ها، سازمان ها، مفاهیم و افراد بر می انگیزد.

بین نگرش ها و رفتار های انسان پیوند های عمیقی وجود دارد و عمدتاً تغییر رفتار و یا ایجاد رفتارهای خاص در انسان مستلزم تغییر نگرش ها و یا ایجاد نگرش های جدید در اوست. هر جامعه ای معمولاً شهروندان خود را مطابق ملاک ها و ارزش های نهادینه شده ی خود تربیت می کند و باید در همین جهت برنامه ریزی صورت گیرد. به همین دلیل در جامعه ما تقویت و پرورش ارزش های الهی و اسلامی در آحاد جامعه و مخصوصاً کارمندان از اهمیت ویژه ای برخوردار است. به ویژه کارکنان آموزش و پرورش که خود متولی ایجاد نگرش دینی و مذهبی در کودکان و نوجوانان هستند و نمود و شاخصه اصلی ارزش های مذهبی در سبک زندگی اسلامی، در جامعه ما نماز است.

بشر در تاریخ شناخته شده خود در هیچ مقطعی فارغ از دغدغه های دینی و پرستش نبوده است و در قدیمی ترین سنگ نبشته ها و آثار به جا مانده از دوره های باستان، عنصر عبودیت و پرستش، که نماز جلوه آشکار این نیاز به پرستش است، یافت می شود (۱۴). نماز به عنوان میراث انبیا، هسته دین، مهم ترین شکل عملی دین داری، یکی از قدیمی ترین اعمال شفا بخش، شیوه مقابله ای هیجان مدار و یا مساله مدار (۱) قلمداد می گردد. نماز و نیایش ارتباط صمیمانه ای است میان انسان و خداوند، تسلی بخش و آرامش گر دل های مضطرب و خسته، مایه صفای باطن و روشنی بخش روان (۱۵) نقطه اوج عبادت، عمود دین، مرز بین کفر و ایمان که سایر اعمال انسان بدون آن پذیرفته نیست و نخستین عبادتی است که بلافاصله پس از بعثت رسول اکرم تشریح گردید (۱). نماز انسان را از همه بدی ها و آسیب ها باز می دارد و نماز گزار را امر به معروف و نهی از منکر می کند (۲). خداوند در قرآن کریم در بیش از ۱۲۰ آیه در سوره های

متاسفانه، سبک زندگی غربی است. برای گذر از وضعیت موجود و رسیدن به وضعیت مطلوب باید مکانیسمی ارائه کرد که در شرایط فعلی و با توجه به وضعیت انقلاب اسلامی و امکانات موجود به سوی سبک زندگی اسلامی مطلوب حرکت کنیم. مثلاً باید مکانیسم گذار از فرهنگ لابیگری که در معماری مدرن است به فرهنگ نماز و حیا در معماری اسلامی ترسیم شود. چون اساساً در تمدن فعلی امکان ساختن خانه هایی با اندرونی و بیرونی وجود ندارد.

اگر نماز با خشوع و توجه خوانده شود یک آمادگی روحی به انسان می بخشد که به کارهای پسندیده علاقه مند شود و به خوبی ها روی آورد و از زشتی ها دور گردد. (ان الصلاة تنهی عن الفحشاء والمنکر) نماز به طور ویژه دارای آثار فراوانی در تربیت، سازندگی و هدایت انسان به راه راست می باشد و در تحقیقات انجام شده به عنوان یک راهکار برای کاهش تنش و منبع سازگاری با مشکلات معرفی شده است و تاثیر مهمی روی جنبه های مختلف حیات فردی و اجتماعی انسان ها دارد (۴). تحقیقات مختلف نیز موید این امر است که نماز باعث کاهش افسردگی (۴)، کاهش اضطراب (۵)، افزایش سلامت روانی (۶)، کاهش اختلالات روانی (۷) و کاهش اضطراب و تنیدگی (۸) می گردد. از سوی دیگر آموزش و پرورش متولی نهادینه کردن فرهنگ و تربیت کودکان و نوجوانان در جامعه اسلامی ما است. این امر زمانی با موفقیت و به طور شایسته صورت می گیرد که در درجه ی اول کارکنان ستادی آموزش و پرورش که مسئول برنامه ریزی و طرح ریزی برنامه های آموزشی در نظام تعلیم و تربیت هستند به طور شایسته ای نسبت به دین و اعمال مذهبی به ویژه نماز نگرش بالایی داشته باشند و به دستورات اسلام در این زمینه عمل نمایند و این عمل، نتایج مثبت و تاثیر گذاری در زندگی آنها داشته باشد.

۳. بیش از آیه از آیات قرآن به نماز و نحوه انجام و سابقه اقامه آن در ادیان مختلف مربوط است. تأکید به برپاداری نماز (اقم الصلاة لذكری - فاقیموا الصلاة و اتوا الزکاة - واستعینوا بالصبر و الصلاه) و بیان احکام و آداب نماز (اقم الصلاة لدلوك الشمس الى غسق الليل - لاتقربوا الصلاة و انتم کسالی - فویل للمصلین الذین هم عن صلاتهم ساهون) از جمله رهنمودهای برجسته قرآن در این زمینه است. براین اساس و با توجه به جایگاه نماز در جامعه مذهبی ما و تاثیر آن بر انسان و به خصوص آثار مفید و مثبت فردی و اجتماعی نماز بر سبک زندگی شخصی و کاری کارمندان و نقش برجسته آموزش و پرورش در پیشبرد اهداف دینی، سزاوار است نوع نگرش و التزام عملی کارمندان نسبت به نماز که از نظر روانی و اجتماعی بر شیوه تفکر و رفتار آنها اثر می گذارند مورد توجه مسئولین مخصوصاً در ادارات آموزش و پرورش، قرار گیرد. با توجه به اینکه انگیزه های متفاوت نماز خواندن تاثیر متفاوتی بر نگرش افراد می گذارد، هدف اصلی و کلی پژوهش حاضر تحلیل نگرش و التزام عملی کارمندان ستادی آموزش و پرورش استان هرمزگان نسبت به نمازهای یومیه به عنوان اصلی ترین مولفه سبک زندگی اسلامی، می باشد.

مروری بر ادبیات و پیشینه تحقیق
توجه و پرداختن به نگرش از این منظر مهم است که بر اساس نگرش ها می توان رفتار انسان را در زمینه های مربوط پیش بینی کرد. همچنین

میکند. همچنین ابراهیم زاده (۱۸) در پژوهش خود نشان داد که نگرش دانشجویان در سنین مختلف نسبت به نماز مثبت است. همچنین او نتیجه می‌گیرد که بین وضعیت تاهل و سن با گرایش نسبت به نماز رابطه‌ای وجود ندارد.

خشنود مقدم و جعفری (۱۸) نیز نگرش دانشجویان به اصل نماز را مثبت و بیش از حد متوسط ارزیابی کردند. عسکری (۲۰) در پژوهشی که با هدف بررسی نگرش و راه‌های جذب دانش‌آموزان نسبت به طرح اقامه نماز صورت گرفته است نتیجه گرفت که به طور کلی نگرش دانش‌آموزان نسبت به طرح اقامه نماز در مدارس مثبت است. وی بر عواملی نظیر میزان اهمیتی که والدین برای نماز قائل هستند، نماز خوان بودن پدر، مادر و دوستان دانش‌آموز، شرکت والدین و دوستان در نماز جمعه، شرکت در نماز جماعت محله و میزان تحصیلات و شغل والدین در گرایش دانش‌آموز نسبت به نماز تاکید کرد اما وی در مقایسه میزان گرایش دختران و پسران دانش‌آموز تفاوت معناداری را گزارش نمی‌کند در صورتی که برجعلی (۲۱) معتقد است که ارزش‌های مذهبی در بین گروه نمونه دختران نسبت به گروه نمونه پسران از اعتبار و اهمیت بیشتری برخوردار است. همچنین عسکری (۲۲) از پژوهش خود درباره نگرش کارکنان اداری و آموزشی شهرستان ساوه نسبت به نماز نتیجه گرفت که مجردها بیش از افراد متاهل خواندن نماز به تنهایی را ترجیح می‌دهند. گلیک و ظروفی (۲۳) نیز در خصوص عوامل موثر بر گرایش نسبت به نماز به وجود رابطه معنادار بین جنسیت (به نفع دختران) و میزان تحصیلات (به نفع تحصیلات بالاتر) اشاره دارد. پناهی (۵) نیز در پژوهشی به بررسی نقش نماز در دانش‌آموزان شهرستان قم پرداخت و نتیجه گرفت که تقید دانش‌آموزان دختر و پسر نسبت به نماز یکسان است.

اسماعیل زاده (۲۴) نیز به تاثیر جنسیت (به نفع زنان) در نگرش مثبت دانشجویان نسبت به نماز تاکید می‌کند. او بیان می‌کند که مردان بیش تر از زنان در نماز جماعت شرکت داشتند و ۶۰ درصد آزمودنی‌ها که به مسجد نمی‌رفتند به خاطر عدم امکان حضور در مسجد (بیشتر متاهلین پاسخی از این دست داشتند) و ۴۰ درصد به خاطر عدم تمایل (که بیشتر مجردها پاسخ‌هایی از این دست داشتند) بود. همچنین افزایش سطح سواد و تحصیلات دانشجویان باعث کاهش نگرش مثبت نسبت به مسجد می‌شود. فنی اصل و همکاران (۲۵) نیز بیان می‌کنند میانگین رفتارهای مذهبی و ایمان در دانشجویان دختر بیش از دانشجویان پسر است. دهقانی (۲۶) نیز به عدم تفاوت دختران و پسران در نگرش دینی اشاره می‌کند. همچنین نصیرزاده و همکاران (۱) در پژوهشی به بررسی نگرش و پایبندی دانشجویان ساکن خوابگاه و دانشجویان دیگر نسبت به نماز پرداختند که نتایج بیانگر عدم تفاوت نگرش نسبت به نماز بر حسب سن و وجود تفاوت بین جنسیت (به نفع دختران) بود. موسوی و موحدی (۹) نیز نتیجه گرفتند که بین دانشجویان دختر و پسر در ابعاد سه گانه فریضه نماز (رفتاری، شناختی و عاطفی) تفاوت معناداری وجود دارد.

ویت و لهرر (۲۷) نیز بیان می‌کنند که متاهلین در مقایسه با مجردها از سلامت روان بیشتری برخوردار هستند و همچنین کسانی که در فعالیت‌های مذهبی شرکت می‌کنند نسبت به کسانی که فعالیت مذهبی

مختلف درباره‌ی نماز، آداب و فضایل آن سخن گفته و آثار آن را یادآور شده و در پانزده مورد به آن امر نموده است (۶). خداوند می‌فرماید: "نماز را برای یاد من بپادارید" (طه، ۱۴). ثمره نماز صبوری است: "متواضعان و مطیعان کسانی هستند که دلشان به یاد خدا هراسان می‌گردد و بر معصیت‌ها و ناملایمات زندگی، صبور و شکیبا هستند و نماز برپا می‌دارند و از آنچه روزیشان داده ایم (به مستمندان) انفاق می‌کنند" (حج، ۳۵). نماز در اصلاح رفتار نقش بی‌ظنری دارد: "نماز را برپادار، زیرا نماز انسان را از کارهای زشت و ناپسند باز می‌دارد" (عنکبوت، ۴۵). تمام سودمندی‌های نماز به خود نمازگزاران باز می‌گردد، زیرا فرمود: "ای مردم شما باید نیازمندان به خدا، و فقط خدا بی‌نیاز ستوده است" (فاطر، ۱۵). و نماز راه رستگاری است: "مسلمانا رستگار می‌شود کسی که خود را تزکیه کند و نام پروردگارش را به یاد آورد و نماز بخواند" (اعلی، ۱۴ و ۱۵). بنابراین تمامی رفتارهای مذهبی، به خصوص نماز علاوه بر اجر اخروی و معنوی، سلامت جسمی، روانی و رفتاری و اجتماعی را که لازمه رشد و شکوفایی است در پی دارد.*

ویلیام جیمز^۱ نیز در اهمیت نماز می‌نویسد: انسان در تعاملات اجتماعی خود ذخیره انرژی روانی خود را از دست می‌دهد و تنها منبعی که می‌تواند آن انرژی را جبران نماید اتصال به قدرت لایزال الهی است و آن اتصال حاصل نمی‌گردد مگر با نماز و نیایش. همچنین او می‌گوید: اگر نیرویی برای تحمل پیشامدها لازم باشد در اثر دعا و نماز به دست می‌آید (۶). دورکیم^۲ نیز معتقد است: مومنی که با خدا راز و نیاز می‌کند نه تنها انسانی است که به حقایق جدیدی دست می‌یابد، بلکه انسانی است که خود را قدرتمند احساس می‌کند. او در درون خود نیروی بیشتری احساس می‌کند و توانایی بیشتری در غلبه بر سختی‌ها و مشکلات دارد (۱۶).

اکثر تحقیقات مربوط به نگرش نسبت به نماز به عنوان اصلی‌ترین مولفه سبک زندگی اسلامی در داخل کشور، در سطح مدارس و دانشگاه‌ها انجام شده است. رعنائی و همکاران (۴) در پژوهشی به بررسی نگرش و عملکرد دانشجویان نسبت به نماز و ارتباط آن با افسردگی پرداختند. نتایج پژوهش آنها نشان داد ۷۱ درصد از دانشجویان دارای نگرش مثبت و ۲۹/۵ درصد دارای عملکرد خوب بوده‌اند و بقیه عملکرد متوسط تا ضعیف داشته‌اند. همچنین آنها بیان می‌کنند که بین نگرش نسبت به نماز و افسردگی ارتباط معنی‌داری وجود داشت و با نگرش مثبت، میزان افسردگی کمتر بود. با بهتر شدن عملکرد نسبت به نماز نیز شیوع افسردگی کمتر گزارش شده است. نصیرزاده و عرفان منش (۱) نیز در پژوهشی به بررسی تفاوت‌های جنسیتی و تاهل بر نگرش و پایبندی نسبت به نماز و ادراک محدودیت‌های آن در میان دانشجویان پرداختند. یافته‌های پژوهش حاکی از آن بود که نگرش دختران نسبت به نماز مثبت تر از پسران است. همچنین بین دانشجویان مجرد و متاهل از لحاظ نگرش و پایبندی نسبت به نماز تفاوتی مشاهده نشده است. طالبان (۱۷) در پژوهشی به بررسی دینداری و گرایش دانش‌آموزان به دین‌داری پرداخت و نتیجه گرفت که اکثریت دانش‌آموزان دارای نگرش مثبت نسبت به نماز هستند و عده محدودی دارای نگرش منفی می‌باشند. او همچنین بر تاثیر جنسیت (به نفع پسران) بر گرایش نسبت به نماز تاکید

1- Waite & Lehrer

1- William James
2- Durkheim

بررسی نگرش و التزام عملی مسلمانان به نمازهای یومیه به صورت فردی و گروهی تهیه شده است. این پرسشنامه شامل ۵۰ سوال بسته پاسخ می باشد و از چهار عامل تشکیل شده است که جمعا ۴۶/۳۰ در صد از واریانس کل را تبیین می کند. عامل اول اثربخشی نماز در زندگی فردی و اجتماعی با ۱۶ سوال، عامل دوم توجه و عمل به مستحبات با ۱۲ سوال، عامل سوم التزام و اهتمام جدی فرد برای انجام نماز با ۱۲ سوال و عامل چهارم مراقبت و حضور قلب در نماز با ۱۰ سوال است. همچنین طبق تحقیق انیسی و همکاران (۲۸)، ضریب اعتبار (همسانی درونی) با استفاده از روش آلفای کرونباخ ۰/۹۲، بازآزمایی مقیاس با یک هفته فاصله ۰/۹۶ و تنصیفی ۰/۸۷ و همبستگی مقیاس نگرش و التزام عملی به نماز با مقیاس عملی به اعتقادات مذهبی، جهت گیری بیرونی و جهت گیری درونی مقیاس آلپورت به ترتیب ۰/۶۱، ۰/۳۴ و ۰/۶۲ به دست آمد. پاسخ های آن به شیوه لیکرت و به صورت پنج گزینه ای از "هیچ وقت" تا "همیشه" تهیه شده است که برای هیج وقت نمره ۱ و برای همیشه نمره ۵ در نظر گرفته شده است و برخی سوالات نیز به صورت معکوس نمره گذاری شده است. تجزیه و تحلیل داده ها در سطح استنباطی (آزمون t و تحلیل واریانس) با استفاده از نرم افزار آماری SPSS صورت گرفت.

یافته ها

به منظور شناخت بهتر ویژگی های جمعیت شناختی، نمونه پژوهش در قالب متغیر های جمعیت شناختی (سن، جنسیت، مدرک تحصیلی، تاهل، سابقه خدمت و میزان درآمد) در جدول (۱) خلاصه شده است.

جدول ۱. یافته های توصیفی

جنسیت		سن					
زن	مرد	۵۰ به بالا	۴۰-۵۰	۳۰-۴۰	۲۰-۳۰	۱۰-۲۰	زیر ۱۰
۲۹,۶	۷۰,۴	۵,۸	۳۳,۶	۴۵,۳			۱۵,۳
تاهل		مدرک تحصیلی					
متاهل	مجرد	فوق لیسانس و بالاتر	لیسانس	فوق دیپلم	دیپلم و پایین تر		
۱۰,۷	۸۹,۳	۱۸,۳	۶۱,۳	۱۰,۶	۹,۹		
سابقه خدمت		میزان درآمد					
۳۰-۲۱	۲۰-۱۱	۱۰-۰ سال	بالتر از ۹۰۰ تا ۱۱۰۰	۷۰۰ تا ۹۰۰	۵۰۰ تا ۷۰۰	زیر ۵۰۰ هزار	
۳۷,۷	۳۹,۹	۲۲,۵	۲۴,۸	۱۸,۲	۳۵,۸	۱۹,۰	۲,۲

۱- میزان نگرش و التزام عملی کارکنان آموزش و پرورش استان هرمزگان به نماز به عنوان اصلی ترین مولفه سبک زندگی اسلامی، به چه میزان است؟

یافته های استنباطی:

جدول ۲. میانگین هر یک از مولفه های نگرش و التزام عملی کارکنان

متغیر	درجه آزادی	میانگین	t	سطح معناداری
اثربخشی نماز	۱۴۱	۴/۵۲	۴۱/۲۲	۰/۰۰۰
توجه و عمل به مستحبات	۱۴۱	۳/۴۶	۱۰/۵۵	۰/۰۰۰
التزام و اهتمام جدی به نماز	۱۴۱	۴/۴	۲۴/۸۵	۰/۰۰۰
مراقبت و حضور قلب در نماز	۱۴۱	۴/۱۸	۲۷/۴۸	۰/۰۰۰

ندارند از سلامت روانی بیشتری برخوردارند. این یافته ها ممکن است نشان دهنده آن باشد که مذهب و ازدواج بر روی مسائل مشابه زندگی تاثیر دارند.

مواد و روش ها

با توجه به اینکه این تحقیق به تحلیل نگرش کارکنان ستادی آموزش و پرورش استان هرمزگان به نماز می پردازد، نوع تحقیق از نظر هدف، کاربردی و از نظر اجرا، توصیفی - پیمایشی است. جامعه آماری پژوهش شامل کلیه کارکنان ستادی (زن و مرد، رسمی، پیمانی و قراردادی) استان هرمزگان به تعداد ۱۵۰۰ نفر است که در ۲۳ اداره آموزش و پرورش در شهر های مختلف استان مشغول خدمت می باشند. در تحقیق حاضر از روش نمونه گیری تصادفی خوشه ای استفاده شده است. از آنجا که در این پژوهش، واریانس جامعه آماری نامعلوم است، انجام یک مطالعه مقدماتی روی تعدادی از اعضا ضروری می باشد. لذا ۳۰ نفر به صورت تصادفی انتخاب گردید، و پرسشنامه ها در بین آنها توزیع شد، پس از استخراج داده های مربوط به پاسخ های گروه مزبور و پیش برآورد واریانس، حجم نمونه با استفاده از فرمول کوکران ۱۴۲ نفر بدست آمد.

$$n = \frac{1500(1.96)^2 \times (.32)^2}{1500(.05)^2 + (1.96)^2 \times (.32)^2} = 142$$

ابزار جمع آوری داده ها در این تحقیق شامل پرسشنامه استاندارد نگرش و التزام عملی به نماز می باشد که توسط انیسی و همکاران (۲۸) برای

بیشتر است اما این تفاوت از نظر آماری معنادار نیست و فرض مورد نظر رد شد.

۳-میزان نگرش و التزام عملی کارکنان آموزش و پرورش استان هرمزگان به نماز به عنوان اصلی ترین مولفه سبک زندگی اسلامی، بر حسب جنسیت به چه میزان است؟

جدول ۴. میانگین هر یک از مولفه های نگرش و التزام عملی کارکنان بر حسب جنسیت

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	t	سطح معناداری
مرد	۴/۲	۰/۴۵	۱/۸۷	۰/۰۶
زن	۴/۰۳	۰/۴۹		

جدول (۴) نشان داد میزان نگرش و التزام عملی کارکنان مرد از میزان نگرش و التزام عملی کارکنان زن کمی بیشتر است اما این تفاوت از نظر آماری معنادار نیست و فرض مورد نظر رد شد.

۴-میزان نگرش و التزام عملی کارکنان آموزش و پرورش استان هرمزگان به نماز به عنوان اصلی ترین مولفه سبک زندگی اسلامی، بر حسب مدرک تحصیلی به چه میزان است؟

جدول (۲) نشان می دهد میانگین هر یک از مولفه های نگرش و التزام عملی کارکنان آموزش و پرورش استان هرمزگان به نماز بالاتر از حد متوسط است. بالاترین میانگین مربوط به مولفه اثربخشی نماز در زندگی فردی و اجتماعی به میزان ۴/۵۲ و پایین ترین میانگین مربوط به مولفه توجه و عمل به مستحبات به میزان ۳/۴۶ می باشد و فرض مورد نظر تایید گردید.

۲-میزان نگرش و التزام عملی کارکنان آموزش و پرورش استان هرمزگان به نماز بر حسب سن به چه میزان است؟

جدول ۳. میانگین هر یک از مولفه های نگرش و التزام عملی کارکنان بر حسب سن

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	F	سطح معناداری
زیر ۳۰	۴/۰۱	۰/۳۷	۱/۶۸	۰/۱۷۵
بین ۳۰-۴۰	۴/۱	۰/۵۵		
۴۰ تا ۵۰	۴/۲۴	۰/۳۷		
۵۰ بالا	۴/۳	۰/۳		

جدول (۳) نشان داد میزان نگرش و التزام عملی کارکنان گروه سنی ۵۰ به بالا از میزان نگرش و التزام عملی سایر گروه های سنی کارکنان کمی

جدول ۵. میانگین هر یک از مولفه های نگرش و التزام عملی کارکنان بر حسب مدرک تحصیلی

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	F	سطح معناداری
دیپلم و پایین تر	۴/۱۷	۰/۵۴	۰/۴۸	۰/۷
فوق دیپلم	۴/۱	۰/۴۲		
لیسانس	۴/۲۷	۰/۴۲		
فوق لیسانس	۴/۰۵	۰/۶		

جدول (۶) نشان داد میزان نگرش و التزام عملی کارکنان متاهل از میزان نگرش و التزام عملی دبیران مجرد بیشتر است و این تفاوت از نظر آماری معنادار است و فرض مورد نظر تایید گردید.

۶-میزان نگرش و التزام عملی کارکنان استان هرمزگان به نماز به عنوان اصلی ترین مولفه سبک زندگی اسلامی، بر حسب سابقه خدمت به چه میزان است؟

جدول (۵) نشان داد میزان نگرش و التزام عملی کارکنان دارای مدرک تحصیلی لیسانس از میزان نگرش و التزام عملی کارکنان دارای مدرک تحصیلی دیگر کمی بیشتر است اما این تفاوت از نظر آماری معنادار نیست.

۵-میزان نگرش و التزام عملی کارکنان آموزش و پرورش استان هرمزگان به نماز بر حسب تاهل به چه میزان است؟

جدول ۶. میانگین هر یک از مولفه های نگرش و التزام عملی کارکنان بر حسب تاهل

متغیر	میانگین	انحراف استاندارد	t	سطح معناداری
-------	---------	------------------	---	--------------

جدول ۷. میانگین هر یک از مولفه های نگرش و التزام عملی کارکنان بر حسب سابقه خدمت

سطح معناداری	F	انحراف استاندارد	میانگین	متغیر
		۰/۶	۴/۱	سال ۱۰-۰
۰/۳۴	۱/۱۱	۰/۳۵	۴/۱۲	سابقه خدمت ۲۰-۱۱
		۰/۳۷	۴/۲۲	۳۰-۲۱

۷- میزان نگرش و التزام عملی کارکنان استان هرمزگان به نماز به عنوان اصلی ترین مولفه سبک زندگی اسلامی، بر حسب میزان درآمد به چه میزان است؟

جدول (۷) نشان داد میزان نگرش و التزام عملی کارکنان با سابقه خدمت ۲۱ تا ۳۰ سال از میزان نگرش و التزام عملی سایر کارکنان با سوابق مختلف کمی بیشتر است اما این تفاوت از نظر آماری معنادار نیست.

جدول ۸. میانگین هر یک از مولفه های نگرش و التزام عملی کارکنان بر حسب میزان درآمد

سطح معناداری	F	انحراف استاندارد	میانگین	متغیر
		۰/۶	۴/۲	زیر ۵۰۰ هزار
۰/۲۸	۱/۲۸	۰/۴۸	۴/۰۰	۵۰۰ تا ۷۰۰ هزار
		۰/۴۷	۴/۰۸	۷۰۰ تا ۹۰۰ هزار
		۰/۳۸	۴/۲۳	۹۰۰ تا ۱۱۰۰ هزار
		۰/۵۱	۴/۲۲	بالتر از ۱۱۰۰ هزار

نسبت به نماز در بین زنان و مردان (هرچند نگرش مردان کمی بیشتر بود) دارد، که با نتایج پژوهش طالبان (۱۷) که به تاثیر جنسیت به نفع پسران بر نماز تاکید می کند، عسکری (۲۰) که در میزان گرایش دانش آموزان دختر و پسر تفاوت معناداری را گزارش نمی کند، پناهی (۵) و دهقانی (۲۶) همخوانی دارد و با پژوهش نصیرزاده و عرفان منش (۲۹) که بیان می کند نگرش دختران به نماز بیشتر از پسران است، برجعلی (۲۱)، نصیرزاده و همکاران (۱) و اسماعیل زاده (۲۴) ناهمخوانی دارد. همچنین نگرش و التزام عملی کارکنان با تحصیلات متفاوت نسبت به نماز یکسان است، هرچند کارکنان با مدرک لیسانس دارای نگرش و التزام عملی بیشتری هستند که با نتایج پژوهش گلیک و ظروفی (۲۳) همخوانی دارد و با نتایج پژوهش اسماعیل زاده (۲۴) همخوانی ندارد.

دیگر یافته های پژوهش حاضر نشان داد نگرش و التزام عملی نسبت به نماز به عنوان یکی از اصلی ترین مولفه های سبک زندگی اسلامی، در بین متاهلین بیشتر از کارمندان مجرد است. بنابراین همانطور که ویت و لهر (۲۷) بیان می کنند ازدواج بر روی مذهب تاثیر دارد و باعث افزایش نگرش و گرایش افراد به سمت معنویات و نماز می شود. و با نتایج پژوهش نصیر زاده و عرفان منش (۳۰)، ابراهیم زاده (۱۸) که عدم تفاوت بین افراد مجرد و متاهل را گزارش کرده اند، ناهمخوانی دارد. همچنین یافته ها حاکی از عدم تفاوت نگرش و التزام عملی کارکنان نسبت به نماز بر حسب سابقه خدمت و میزان حقوق است. نتیجه دیگر ای که کارکنان ستادی شایسته است نسبت به نماز به عنوان اصلی ترین مولفه سبک زندگی اسلامی داشته باشند نا به عنوان فرهنگ عمومی پذیرفته شود.

با توجه به مطالب ذکر شده می توان گفت نماز حقیقتی است که ظاهر و باطن انسان را در گردونه طهارت و پاکی مادی و معنوی قرار می دهد، درون و برون را زینتی بخشد، برای نماز گزار نورانی خاص ایجاد می کند. همچنین یاد خدا که یکی از اسرار نماز می باشد، بسیاری از فضائل

جدول (۸) نشان داد میزان نگرش و التزام عملی کارکنان دارای درآمد ۹۰۰ تا ۱۱۰۰ هزار از میزان نگرش و التزام عملی سایر گروه های درآمدی کارکنان بیشتر است اما این تفاوت از نظر آماری معنادار نیست. بحث و نتیجه گیری

هدف پژوهش حاضر تحلیل نگرش و التزام عملی کارکنان ستادی آموزش و پرورش استان هرمزگان نسبت به نماز های یومیه به عنوان یکی از اصلی ترین مولفه های سبک زندگی اسلامی، می باشد. همانگونه که در یافته ها گزارش گردید میانگین نگرش و التزام عملی کارکنان در هر یک از مولفه های اثربخشی نماز در زندگی فردی و اجتماعی، توجه و عمل به مستحبات، التزام و اهتمام جدی برای انجام نماز و مراقبت و حضور قلب در نماز از حد متوسط بالاتر بود که نشان دهنده نگرش و التزام عملی خوب کارمندان آموزش و پرورش نسبت به نماز است. از بین مولفه های مذکور، مولفه اول دارای بیشترین میانگین بود که نشان می دهد نماز های یومیه تاثیر خوبی در زندگی فردی و اجتماعی کارکنان گذاشته و توانسته است در تعاملات اجتماعی و زندگی شخصی آنان موثر باشد. نتایج این فرضیه با نتایج پژوهش رعنائی و همکاران (۴) که بیان می کند بیش از نیمی از دانشجویان دارای نگرش مثبت و عملکرد خوب نسبت به نماز هستند، پژوهش طالبان (۱۷) که بیان می کند اکثر دانش آموزان دارای نگرش مثبت نسبت به نماز به عنوان اصلی ترین مولفه سبک زندگی اسلامی هستند، پژوهش ابراهیم زاده (۱۸) که بیان می کند نگرش دانشجویان در سنین مختلف نسبت به نماز مثبت است، پژوهش خشنود مقدم و جعفری (۱۹) و عسکری (۲۰) همخوانی دارد.

همچنین یافته های پژوهش حاضر حاکی از عدم تفاوت نگرش و التزام عملی به نماز بین کارمندان با سن های متفاوت است. اگرچه که میزان نگرش و التزام عملی کارمندان ۵۰ سال به بالا بیشتر است اما معنی دار نیست که با نتایج پژوهش ابراهیم زاده (۱۸) و نصیرزاده و همکاران (۱) همخوانی دارد. یافته ها همچنین نشان از عدم تفاوت نگرش و التزام عملی

between prayer and public health among students in universities in Kerman", *Journal of Psychology and Religion*, 4, 1, 105-119.

7. Khosravi, Zohra; Arbabi, Maryam. (1999). "Study of the effect of prayer on the rate of adolescent mental disorders", *Journal of Islamic University*, 8, 55-60.

8. Wolf, D. B. (2000). "Effects of the hare krsnamaha mantra on stress, Depression and the three gunas", *Dissertation Abstracts International B: Science and Engineering*.

9. Greenwald, A. G. (1989). "Why are attitudes important?" In: *attitude structure and function*, By A.R. Pratkanis, S. J. Brecklerand & A.G. Greenwald (Eds), 1-10.

10. Krosnik, J. A & Petty, R.E. (1995). "Attitude strength: attendants and consequences", Lawrence Erlbaum Associates, Publishers. Mahwah, New Jersey.

11. Bohner, G.B & Waenke, M. (2002). "Attitude and attitude change", *Psychology*, Ltd, New York.

12. Hogg, M. A & Terry, D. J. (2000). "Social Contextual influences on attitude- Behavior correspondence, attitude change and persuasion. in: *attitudes, behavior, and social context: the role of Norms and Group membership*". 1-9.

13. Pasha Sharifi, Hassan (2002), "Principles of Psychometrics and Psychoanalysis", Tehran: Roshd Publications.

14. Moin, Mustafa. (2001). "The Age of Knowledge and Return to Spirituality", *Niayesh Quarterly*, 7 and 8, 25-34.

15. Ahmadi, Gholamreza; Amiri, Seyed Mohammad Reza. (2001). "Study of some personality, family and educational characteristics of middle school male prayer students in Jayshahr region", *Al-Zahra University Humanities Quarterly*, 12th year, No. 42, 1-12.

16. Kabirzadeh, Zahra. (2001). "The role of teachers in the development of religious beliefs and moral growth of society", *Proceedings of the Conference on Teachers, Culture and Development*, General Department of Education, Isfahan Province, 128-138.

را در انسان زنده می کند، ریشه واقعی خیلی از روش های اخلاقی و تربیتی، یاد خداست، ضامن اجراء واقعی برای بسط عدالت و گسترش حق و حقیقت و اجتناب از هر گونه تجاوز به حقوق فرد و اجتماع، همان ایمان به خدا و یاد خدا است. یاد خدا بسازننجیری است که انسان را از بسیاری از کارهای ناشایست که موجب خشم و ناخشنودی اوست، باز می دارد. لذا انسانی که نماز می خواند عفت را نیز رعایت می کند چون ارزش و اهمیت عفت آنقدر زیاد می باشد که خداوند متعال در قرآن کریم عفاف و پاکدامنی را بعد نماز و زکات مطرح نموده است. نیز در صورت رعایت عفاف در جامعه، بزهدکاری و فحشا کاهش یافته و دیگر هیچگونه مشکلی گریبانگیر افراد جامعه اتفاق نخواهد شد. لذا با انجام نماز به عنوان اصلی ترین مولفه سبک زندگی اسلامی، می توانیم جامعه سالم و مذهبی داشته باشیم.

باتوجه به نقش نماز و تاثیر آن در سلامت جسم و روان افراد، بنظر می رسد مسئولین فرهنگی جامعه، بویژه سازمان ها و نهادهای خصوصی و دولتی، بایده نقش نماز و توجه ویژه نمایند و برنامه های خاصی در این راستا پیش بینی کنند.

References

The Holy Quran, translated by Ayatollah Makarem Shirazi. (2008), Qom: Aswa Publications.

1. Nasirzadeh, Razia; Erfan Manesh, Narjis; Hossein Chari, Massoud. (2011). "Comparison of attitudes and adherence of students living in dormitories and other students towards prayer and perception of individual, social and environmental barriers about it", *Journal of Culture at Islamic University*, 15, 2, 3-19.

2. Afrooz, Gholam Ali. (1374). "Educational goals of prayer and the attitude of children and adolescents to the character of worshipers", *Payvand Magazine*, No. 192, 5-13.

3. Qaraati, Mohsen. (2009). "A ray of the secrets of prayer", Tehran: Prayer headquarters.

4. Ranaei, Fariba; Ardalan, Frost; Taheri, Farzaneh. (2009). "Study of attitude and practice of students of Kurdistan University of Medical Sciences towards prayer and its relationship with depression", *Journal of Medicine and Cultivation*, 19, 4, 75-83.

5. Panahi, Ali Ahmad (2008). "The role of prayer in peace of mind", *Journal of Psychology in Interaction with Religion*, 1, 1, 21-38.

6. Mousavi, Seyed Reza; Movahedinia, Atallah (2011). "Study of the relationship

on Student Mental Health, Shiraz: Shiraz University.

26. Dehghani, Akram. (2006). "Study of the Relationship between Religious Attitude and Happiness of High School Boys and Girls in Buin Dasht and Miandasht High School", Conference on Psychotherapy and Counseling with a Religious Approach, Isfahan: University of Isfahan.

27. Waite, L. J. & Lehrer, E.L. (2003). "The benefits from marriage and religion in the United States: a comparative analysis". Population and Development Review, 29, 2, 255-275.

28. Anisi, Jafar; Navidi, Ahmad; Hosseini Nejad Nasrabad, Azam. (2010). "Construction and validation of the scale of attitude and practical commitment to prayer", Journal of Behavioral Sciences, 4, 4, 313-318.

29. Nasirzadeh, Razia; Erfan Manesh, Narjis. (2010). "Gender differences and marriage on attitudes and adherence to prayer and perception of its limitations in students", Journal of Women in Culture and Art (Women's Research), 2, 2, 49-67.

17. Taliban, Mohammad Reza (1999). "Religiosity and the tendency of student youth towards prayer", Niayesh Quarterly, 1, 49-65.

18. Ebrahimzadeh, Fariman. (2001). "Attitudes of female nursing students of Shirvan Branch of Azad University about the effects of prayer on their psychological problems", Proceedings of the 11th National Prayer Conference, Tehran: Prayer Headquarters, 11-36.

19. Pleasant Moghaddam, Ali; Jafari, Mohammad Taghi. (2001). "Study and analysis of the position of prayer among academics", a collection of selected articles of the 11th National Prayer Summit, Tehran: Prayer Office, 161-170.

20. Askari, Ali (2000), "Attitudes of administrative and educational staff of Saveh city towards participating in congregational prayers", Niayesh Quarterly, 4, 97-101.

21. Borjali, Mahmoud (2000). "The relationship between adolescents' personal characteristics and their value system with emphasis on religious values and practice of religious beliefs", Niayesh Quarterly, 1 and 2, 130-130.

22. Askari, Mohammad (2000). "Study of attitudes and ways of attracting middle and high school students in Hamadan province towards the prayer plan", Niayesh 1 and 2 Quarterly, 33-49.

23. Glik, Abdul Amir; Zorofi, Majid. (1991). "Tendency to offer prayers", Research Deputy of the Office of Education Consulting and Research.

24. Esmailzadeh, Morteza. (2001). "Study of the opinion of students of Shahid Beheshti University of Medical Sciences about congregational prayer and university mosque", Proceedings of the 11th National Prayer Conference, Tehran: Prayer Headquarters, 77-92.

25. Fani Asl; Narimani Mohammad, Rajabi Soran. (2008). "Study of the relationship between religious behaviors and faith with students' marital satisfaction", Fourth Seminar